

ФОРМУВАННЯ У ВИКЛАДАЧА МОТИВАЦІЇ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ОСВІТНІХ ІННОВАЦІЙ

FORMATION OF TEACHER MOTIVATION FOR IMPLEMENTATION OF INNOVATION IN EDUCATION

Тетяна Лутаєва, Лідія Кайдалова
Tetiana Lutaieva, Lidia Kajdalova

Анотація

Авторами статті на основі аналізу історико-педагогічних джерел та власного досвіду висвітлено особливості формування у викладача мотивації до впровадження освітніх інновацій. Установлено, що формування мотиваційного компоненту готовності викладача до втілення інновацій передбачає: сприйняття актуальності і значущості ідей і цінностей університетської освіти, самореалізацію на основі внутрішньої професійної мотивації, неперервний пошук альтернатив традиційній практиці освіти і виховання, прийняття чи відторгнення форм освітньої діяльності з позиції власного педагогічного ідеалу, орієнтування на власні зміни в процесі професійної діяльності завдяки безперервному професійному розвитку.

Annotation

The authors based on analysis of historical and educational sources and personal experience highlights the features of formation of teacher motivation for implementing educational innovations. It was established that the formation of the motivational component of readiness of the teacher to translate innovation provides: perception of the relevance and importance of the ideas and values of University education, self-realization through domestic professional motivation, continuous search for alternatives to the traditional practice of education and training, acceptance or rejection forms of educational activities from the perspective of their own educational ideal, targeting a change in their professional activities through continuous professional development.

Ключові слова: освітні інновації, інновація, мотиваційний компонент готовності викладача до впровадження інновацій в освіті, університет, вчений.

Keywords: educational innovation, innovation, motivation component of teacher preparedness for the introduction of innovation in education, University, scientist.

Вступ

Інновації освіти розглядаються у період сучасності як цілеспрямований процес змін, що ведуть до модифікації мети, змісту, методів, форм навчання й виховання, адаптації процесу навчання до нових вимог [1, с.85]. Важливою умовою впровадження освітніх інновацій в сучасних вишах є підготовка викладачів, здатних створювати, вдосконалювати або застосовувати освітні, дидактичні, виховні, управлінські системи, їх компоненти, що суттєво поліпшують результат освітньої діяльності.

1. Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблема формування готовності викладачів до упровадження інновацій в освіті досліджувалася вітчизняними та закордонними науковцями, зокрема висвітлювалася у теоретико-методологічних працях (І. Артёмов, В. Кремень, В. Лозова, Г. Троцко, П. Саух та ін.); працях з професійної підготовки педагогічних працівників (Н. Бутенко, В. Гриньова, С. Золотухіна, О. Дубасенюк, В. Моторіна, Н. Ничкало, Л. Кайдалова, О. Пехота, Л. Штефан, О. Денисова та ін.); працях з педагогічної психології (Л. Пляка, Н. Альохіна та ін.).

2. Виклад основного матеріалу

Мета статті – охарактеризувати особливості формування у викладача мотивації до впровадження освітніх інновацій на основі аналізу історико-педагогічних джерел та власного досвіду.

Зазначимо, що підготовку викладача до втілення освітніх інновацій науковці розглядають як формування таких складових компонентів: мотиваційного, змістового та методичного. О. Пехота констатує, що формуванню мотиваційного компоненту готовності викладача до втілення інновацій в освіті сприяє сприйняття актуальності і значущості ідей і цінностей цих інновацій [7].

Доцільність висунутої тези підтверджують історико-педагогічні джерела. Учені минулих століть нерідко зверталися до прикладів, які надавали інші країни, і сперечалися, який з університетів кращий – німецький, французький чи англійський.

Установлено, що прогресивним викладачам імперської доби був притаманним пошук ідеалу університетської освіти та розмірковування стосовно напрямів реформування вищої освіти. Пошук ідеї університету був характерним для М. Пирогова і прослідковується у серії статей «Чого ми бажаємо?», «Погляд на загальний статут наших університетів», «Зауваження на проект загального статуту наших університетів», «Університетське питання», «Листи з Гейдельберга», «Про перетворення Одеського ліцею в університет» та ін.

Сучасні дослідники вказують на глибоке переконання відомого медика, педагога, громадського діяча М. Пирогова у тому, що головною силою університетської освіти має бути наука, наводячи такий вислів з його педагогічної спадщини: «Я думаю, первообрази університетів були ближче сучасних йому до ідеалу. Засновані передовими людьми свого часу, вони були справжніми і єдиними представниками науки. Не було різниці між академією і університетом. Хто рухав науку вперед, той і навчав. Вік тих, хто бажає навчатися, до уваги не брався. І вчителі, і студенти були разом сподвижниками науки» [4, с. 65]. На думку Миколи Івановича Пирогова, всі розмови про особливості слов'янської натури та суспільного устрою, що начебто вимагають інших форм освіти, є софізмами. Учений вважав, що обов'язково необхідно використовувати прогресивний досвід більш освічених націй, хоча при цьому й власні здобутки не слід забувати.

Професори Харківського Імператорського університету, зокрема медичного та фізико-математичного факультетів, на яких тривала підготовка фахівців для галузі охорони здоров'я, висловлювали свої думки з приводу ідеї університету. Вважаємо, що на характер їх висловлювань мали вплив і розмірковування М. Пирогова про залежність майбутнього людини від виховання. Так, заслужений професор госпітальної хірургічної клініки при Харківському університеті Іван Кіндратович Зарубін звертав увагу на значущість статті відомого вченого «Питання життя» («Вопросы жизни» – рос. м.). Висунута М. Пироговим ідея виховання в першу чергу людини, на думку

І. Зарубіна, має бути усвідомлена вітчизняними викладачами в контексті вирішення питання про мету і зміст людського існування [3].

На початку ХХ ст. професор Харківського Імператорського університету І. Скворцов у виданні, присвяченому народній освіті, приділяє увагу питанню навчального та побутового устрою університету. Між іншим, учений висвітлює також проблему автономії університету. На його думку, в основі організації управління університетами, які є «навчально-вченими закладами» та переслідують переважно наукові цілі, доречно покласти принцип університетського самоуправління та самонаповнення, обмежений іншими началами остільки, оскільки це необхідно для попередження виродження університетської автономії у свавільство [9, с. 107].

Приват-доценти Харківського Імператорського університету та члени Харківського медичного товариства М.Светухін й В.Фавр у зверненні до вченої ради Саратовського університету з нагоди відкриття цього навчального закладу акцентували увагу на призначення університетів у цілому як певного соціального інституту. Надамо слово самим науковцям: «Кількість і якість вищих шкіл з одного боку є показником рівня культурного розвитку даної держави, з іншого, вони служать двигунами подальшого не тільки духовного, але і матеріального прогресу народу» (пер. автора) [8, с.77]. Освітняни вказували на просвітницьку роль вищих навчальних закладів: «З плином часу потреба у вищій освіті стає все більш і більш поширеною і не тільки заради нужди в освічених діячах на різних теренах життя, а й заради культурних запитів мас населення, що шукають раціональних відповідей на цілу низку складних питань. Наука, мистецтво, політика і література перестають бути привілеєм небагатьох. До джерел знання тягнуться мільйони, і серед них вже маса жінок» (пер. автора) [8, с.78]. Цікавим є той факт, що науковці особливу роль щодо втілення просвітницької місії університету відводили наукам, пов'язаним з галуззю охорони здоров'я: «Як багато змісту вкладено в слово – «університет»! Адже Universitas – всевіт, а universitas litterarum – пантеон наук! Якщо початок покладено медичним факультетом, то це має свій знаменний сенс. Ми всі цінуємо здоров'я як вище благо, і університету, в якості джерела культурних, моральних, матеріальних благ для населення, доводиться розпочати свою діяльність з найважливішого» [8, с. 90-91].

Науковці Слобожанщини – фундатори медичної та фармацевтичної освіти в Україні – називали чимало рис західноєвропейських університетів, що сприймалися ними як достойні для наслідування. На сторінках періодичної преси та спеціалізованих фахових видань з питань охорони здоров'я зустрічаємо також статті, присвячені висвітленню науково-педагогічних досягнень закордонних вчених, що своїми досягненнями прославляли ті, чи інші університети. Вивчення історико-педагогічних джерел дозволяє стверджувати, що порядок вступу до вищих навчальних закладів, права студентів, організація практичних занять та сутність новітніх викладацьких методик в університетах Західної Європи досліджувалися під час відряджень викладачами медичного факультету Харківського університету, зокрема М.Валяшком, І.Лазаревичем, В.Гулевичем, М.Белоусовим, О.Белоусовим та ін. [3; 5]. Аналіз цих публікацій свідчить про неперервний пошук вітчизняними освітянами альтернатив традиційній практиці освіти і виховання.

Намагання наблизити вітчизняні університети до ідеалу спонукали професорів Л.Гіршмана та В.Данилевського прийняти в січні 1906 року участь в комісії щодо вироблення проекту нового Університетського статуту в якості депутатів від Харківського Імператорського університету. Зазначимо, що у проекті статуту була визначена наукова місія університетів і було записано, що «Імператорські російські університети суть науково-навчальні державні установи, які мають на меті розробку і розвиток наук ...» (пер. автора) [10]. На жаль, новий статут так і не був прийнятий.

За імперської доби дієвим способом формування мотиваційного компоненту серед науковців стосовно упровадження нововведень в освітній діяльності був інститут професорських стипендіатів: молоді учені відряджалися у провідні закордонні вищі навчальні заклади та наукові центри. Саме для підготовки до професорського звання 1 травня 1908 р. був відряджений фізико-математичним факультетом Харківського університету на два роки за кордон М. Валяшко (1871-1955), де він перебував до серпня 1910 р. Протягом відрядження Микола Овксентійович працював у Німеччині в Лейпцигу у професора А. Ганча, з фізико-хімії у професора Лебляна та з фізики у професора Де-Кудра [5]. У результаті закордонних відряджень науковцям прищеплювалася потреба до орієнтування на власні зміни в процесі освітньої діяльності.

У період сучасності вивчення традицій минулого дозволяє окреслити шляхи формування мотивації викладачів вищих медичних та фармацевтичних навчальних закладів до упровадження інновацій. У Національному фармацевтичному університеті (НФаУ) створено умови для професійно-педагогічної підтримки науково-педагогічних та педагогічних працівників (засобом підвищення кваліфікації, участі в науково-практичних конференціях психолого-педагогічного спрямування, окреслення напрямів самовдосконалення та саморозвитку під час тренінгів тощо).

Зауважимо, що розвитку мотивації освітян стосовно узагальнення та поширення педагогічного досвіду служить розроблене на базі НФаУ «Положення про безперервний професійний розвиток», спрямоване на реалізацію системи безперервного професійного розвитку науково-педагогічних працівників. Положення визначає види, форми, зміст, порядок, тривалість, періодичність та результати навчання викладачів. Дієвою формою підвищення кваліфікації в галузі педагогіки та психології визнано отримання вищої освіти за освітньою програмою «Педагогіка вищої школи».

Бесіди з викладачами переконливо свідчать, що їх участь в означених заходах є дієвим шляхом створення мотивації до реалізації освітніх інновацій, у тому числі для упровадження в освітній процес технології особистісно орієнтованого навчання, інформаційно-комунікативної технології навчання та ін. Отримані відгуки переконують у слушності твердження вітчизняних теоретиків в галузі педагогіки з приводу того, що «сутнісною ознакою інновації вважається її здатність впливати на загальний рівень професійної діяльності педагога, розширювати інноваційне поле освітнього середовища у навчальному закладі, регіоні» [2, с. 63].

Мотивує викладачів НФаУ до упровадження закордонного досвіду в освітній процес також налагодження міжкультурної комунікації з іноземними колегами. Так, на сайті НФаУ у 2011-2016 роках розміщувалася інформація про здійснення науково-педагогічними працівниками Національного фармацевтичного університету низки закордонних поїздок з метою участі у міжнародних конгресах та форумах, виставках-ярмарках, навчальних тренінгах-семінарах, що організовувалися в Австрії, Польщі, Франції, Туркменістані, Казахстані, Тунісі, Китаї, Марокко та інших країнах світу [6].

Висновки

Таким чином, аналіз історико-педагогічних джерел та оцінка власного досвіду дозволяє констатувати, що формування мотиваційного компоненту готовності викладача до втілення інновацій передбачає: сприйняття актуальності і значущості ідей і цінностей університетської освіти, самореалізацію на основі внутрішньої професійної мотивації, неперервний пошук альтернатив традиційній практиці освіти і виховання, прийняття чи відторгнення форм освітньої діяльності з позиції власного педагогічного

ідеалу, орієнтування на власні зміни в процесі професійної діяльності завдяки безперервному професійному розвитку.

Література

1. Інновації у вищій освіті : вітчизняний та зарубіжний досвід : навч. посіб. / за заг. ред. І. В. Артёмова. – Ужгород : ДВНЗ Ужгородський національний університет, 2015. – 360 с.
2. Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи : монографія / за ред. П. Ю. Сауха. – Житомир : ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. – 444 с.
3. Лутаєва Т. В. Педагогічні цінності харківських освітян – фундаторів медичної та фармацевтичної освіти в Україні (друга пол. XIX – початок XX ст.) / Т. В. Лутаєва // Проблеми освіти : наук. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – К., 2014. – Вип. № 79. – С. 87-93.
4. Мірошніченко Д. В. Педагогічна і просвітницька діяльність М. І. Пирогова / Д. В. Мірошніченко // Духовність особистості. – 2011. - Вип. 6. – С. 60-69.
5. Музей історії фармації НФаУ, ф. 1, спр. 1.
6. Національний фармацевтичний університет [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://ru.nfau.in.ua/?page_id=100
7. Пехота О. М. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя : монографія / О. М. Пехота, А. М. Старєва. – 2-е вид., доповн. та перероб. – Миколаїв : Іліон, 2006. – 272 с.
8. Светухин М. И. Открытие Саратовского университета / М. И. Светухин, В. В. Фавр // Харьковский медицинский журнал. – 1910. – Т. 9. – № 1-5. – С. 77-91.
9. Скворцов І. О народном просвещении и об его организации в России / І. Скворцов. – Харьков : Тип. «Южного края», 1901. – 112 с.
10. Устав императорских российских университетов (Проект, выработанный совещанием профессоров, под председательством министра народного просвещения гр. И. И. Толстого в 1906 г.). – СПб. : Б.и., 1906.

Information about authors:

Tetiana Lutaieva – Ph.D., Associate Professor, Department of Pedagogy and Psychology, National University of Pharmacy, Kharkiv, Ukraine. E-mail: t.lutaeva@gmail.com
Lidia Kajdalova – Sc.D., Professor, Head of the Department of Pedagogy and Psychology, National University of Pharmacy, Kharkiv, Ukraine. E-mail: lkaidaliova@ukr.net